

HALACHIC AND HASHKAFIC FOUNDATIONS OF MITZVOT BEIN ADAM LECHAVERO

11 - HONORING PARENTS AND PERSONAL AUTONOMY

OU ISRAEL CENTER - FALL 2015

השקפת המצוה

1. משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלימות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא

ספר החינוך מצוה לג

2. וישע מנשה את ישראל אל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים: כג ויבאו מרתה ולא יכלו לשותת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: כד וילנו העם על מנשה לאמר מה נשתה: כה ויצעק אליה ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסוהו

שמות טו:כב

3. שם שם לו חק ומשפט - חק זה השבת, ומשפט זה כיבוד אב ואם

מכילתא בשלח - פרשה א ד"ה ויצעק אל

4. ... למה נקרא כבוד אב ואם 'משפט'? אבל דבר זה כמו שאמרנו - כי הידיעה והשכל מחייב מצוה זאת יותר משאר כל המצוות. לכך נקרא כבוד אב ואם משפט

מהר"ל תפארת ישראל - פרק מא

5. אמו של ר' טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת והלך ר' טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה. פעם אחת חלה ונכנסו חכמים לבקרו. אמרה להן התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד יותר מדאי. אמרו לה מה עביד לך? ותניית להון עובדא. אמרו לה אפילו עושה כן אלף אלפים עדיין לחצי כבוד שאמרה התורה לא הגיע! אמו של ר' ישמעאל באה וקיבלת עלוי לרבותינו. אמרה להן גיערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי בכבוד. באותה שעה נתכרכמו פניהם של רבותינו. אמר איפשר ר' ישמעאל לא נהג בכבוד אבותיו?! אמרו לה מה עביד לך? אמרה כד דו נפק מבית וועדה אנא בעי משנו ריגלוי ומישתי מיהן ולא שביק לי. אמרו לו הואיל והוא רצונה הוא כבודה!

תלמוד ירושלמי פאה א:א

המצווה

6. כבוד את אביך ואת אמך למען יארכו ימיך על האדמה אשרה' אלקיך נתן לך

שמות כ"ב

7. איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלקיכם

ויקרא יט:ג

8. כל הקודם במקרא קודם במעשה, ת"ל איש אמו ואביו תיראו, מגיד ששניהן שקולין זה בזה

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש יתרו פרשה ח ד"ה רבי או'

9. אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה בכבוד אב ואם בעודה נשואה. ואם נתגרשה או נתאלמנה, חייבת

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף י

10. אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו. הגה: וי"א דחינו מחוייב לכבד אביו רשע, אלא"כ עשה תשובה

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף יח

מורא

11. איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו, או מקום המיוחד לו להתפלל; ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו; ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר נראין דברי אבא; ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: אבא מארי. היה שם אביו כשם אחרים, משנה שם, אם הוא שם שהוא פלאי שאין הכל רגילים לקרות בו. אבל שם שרגילין בו מותר לקרות אחרים שלא בפניו

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף ב

12. עד היכן מוראם, היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוחו על ראשו וירקו בפניו, לא יכלים אותם אלא ישתוק ויירא מן המלך מלכי המלכים שצוהו בכך

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף ג

13. וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לצד, אבל מותר לומר: ר' מורי פלוני

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמב סעיף טו

14. רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאמיה, אמר: איקום מקמי שכינה דאתיא

קידושין לא:

15. חייב לעמוד מפני אביו. ואם האב תלמיד בנו, כל אחד מהם עומד מפני השני

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמ סעיף ז

16. שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. וא"ר חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה - כך, מצווה ועושה עאכו"ל!! כי אתא רב דימי אמר: פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו, ולא הכלימה. (תוספות - יש צמדרש שחיתא מטורפת מדעתה)

קידושין לא.

17. דרצונה זהו כיבוד. ואם האב רוצה בתקנת בנו ומצטער כשנושא אשה שאינו לרצון האב למה היא רשאי לצערו ואינו בכלל מורא: ולמה דבר זה קל מסותר דבריו?

חיון איש אה"ע סי' קמ"ח קידושין ל"ב. ד"ה שם תוד"ה רב יהודה

כבוד

18. איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ויתנו לו בסבר פנים יפות

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף ז

19. מי שנטרפה דעת אביו או אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתגעו ביותר, ילך לו ויניחם, ויצוה לאחרים לנהגם כראוי

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף י

20. איבעיא לה: משל מי? רב יהודה אמר: משל בן, רב נתן בר אושעיא אמר: משל אב. אורו ליה רבנן לרב ירמיה, ואמרי לה לבריה דרב ירמיה, כמ"ד משל אב. מיתביבי נאמרו: (שמות כ) **כבד את אביך ואת אמך**, ונאמרו: (משלי ג) **כבד את ה' מהונך**, מה להלן בחסרון כיס, אף כאן בחסרון כיס; ואי אמרת משל אב, מאי נפקא ליה מיניה? לביטול מלאכה

קידושין לב.

21. אי זהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה משל האב

רמב"ם הלכות ממרים פרק ו הלכה ג

22. ה זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול

23. ח עד היכן כיבוד אב ואם? אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. הגה: ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו, דכא חינו חייב לכבדו רק משל אב, אבל לא משל בן ואין חילוק בין לכבדו או לזרוקו. ודוקא קודם שזרקו, דאפשר דממנע ולא עבד, אבל אם כבר זרקוהו, אסור לאכלומיה אבל יוכל לתצטעו לדינא. ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים, דאית ציה חסרון כיס, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא, אסור בכל ענין

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמ סעיף ה,ח

ציתנות

24. (ג) ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן לע"ד נראה שאם היא אשה ההוגנת לו, שאין כח ביד האב למחות ביד הבן. חדא, דאפילו לענין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצער' דגופא להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך ...

שו"ת מהרי"ק סימן קסו

25. הגה: וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע אל האב

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף כה

26. אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצוה עשה בין מצות לא תעשה, אפילו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף טו

27. האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב, והבן היה רוצה להתפייס מיד לולי צוואת אביו, אין לו לחוש לצוואתו

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף טז

28. תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף יג

29. תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף כה

30. אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף יט

שאר קרובים

31. כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הָ אֶלְקִיךָ נָתַן לָךְ

שמות כ"ב

32. בשעת פטירתו של רבי, אמר ... הזהרו בכבוד אמכם. הזהרו בכבוד אמכם! דאורייתא היא!! דכתיב כבוד את אביך ואת אמך! אשת אב הואי. אשת אב נמי דאורייתא היא! דתניא: כבוד את אביך ואת אמך, את אביך - זו אשת אביך, ואת אמך - זו בעל אמך. וי"ו יתירה - לרבות את אחיך הגדול! הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה לא

כתובות קג.

33. חייב אדם לכבד אשת אביו, אף ע"פ שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים. וחייב לכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתה, אינו חייב בכבודם. ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה.

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף כא

34. חייב אדם בכבוד אחיו הגדול, בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו ואפילו כקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף כב

35. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקַרְאֵת חֲתָנָו וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקוּ לוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱהָלָה

שמות יח:ז

36. חייב אדם לכבד חמיו

שו"ע יו"ד סימן רמ סעיף כד

37. הגה: י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו

שם